

Kapitel 1

JAG ÄR FULLSTÄNDIGT ÖVERENS med dig om att vi borde återuppta din gamla idé och hålla oss till ett någorlunda bestämt ämne i våra brev. När vi senast skildes åt avtynade korrespondensen för att vi inte hade det. Annat var det under vår studietid, då vi skrev otaliga brev om *Republiken*, om klassiska versmått och om det som då var den »nya« psykologin! Ingenting kan göra en frånvarande vän så närvarande som ett meningsutbyte.

Du föreslår ämnet bön, och det är något jag tänker mycket på. Jag menar enskild bön. Om du avser kyrkans officiella bön ställer jag inte upp. Det finns inget ämne i världen (utom sport, förstås) som jag har mindre att säga om än liturgi. Och det lilla jag har att säga kan jag lika gärna säga en gång för alla i detta brev.

Jag tror att vår uppgift som lekmän är att ta emot vad vi får och göra det bästa av det. Och jag tror vi skulle ha lättare för denna uppgift, om det som vi fick alltid och allestädes var det samma.

Att döma av anglikanska prästers beteende så delar ganska få av dem denna syn. Det verkar som om de trodde att folk kan lockas till kyrkan genom oupphörlig underhållning, upp-

lysning samt förlängning, förkortning, förenkling och fördjupning av gudstjänsten. Och antagligen kan en ivrig ny präst i allmänhet inom sin församling finna en minoritet som gillar hans påfund. Men jag tror inte majoriteten gör det. De som blir kvar – många slutar alldeles att gå i kyrkan – härdar bara ut.

Beror detta helt enkelt på att majoriteten är inskränkt? Det tror jag inte. De har goda skäl för sin konservatism. Nymodigheten som sådan kan bara ha underhållningsvärde. Och de går inte i kyrkan för att få underhållning. De går för att dra nytta av gudstjänsten eller, om du föredrar det, ta del och spela med i den. Varje gudstjänst är uppbyggd av ord och handlingar genom vilka vi tar emot ett sakrament, eller gör bot, eller ödmjukt bönfaller om något, eller tillbeder. Och gudstjänsten sätter oss bäst i stånd att göra allt detta – »verkar« bäst, om du så vill – när vi på grund av lång rutin inte behöver tänka på det. Man kan ju inte dansa så länge man iakttar och räknar stegen – man håller bara på att lära sig dansa. En bra sko är en sko man inte tänker på. God läsning blir möjlig när man inte medvetet behöver tänka på sina ögon eller ljuset eller trycket eller stavningen. Den fullkomliga gudstjänsten borde vara den som vi är nästan omedvetna om; hela vår uppmärksamhet skulle vara riktad mot Gud.

Men varje nytt påfund förhindrar detta. Det nya fäster vår uppmärksamhet på själva gudstjänsten, och att tänka på andakten är något helt annat än att hålla andakt. Den viktiga frågan om Graal var: »Vad är dess syfte?«¹ – »Det är ren avgudadyrkan, om gudstjänsten blir större än guden.«

Något ännu värre kan hända. Nymodigheten kan komma att fästa vår uppmärksamhet mer vid celebranten än vid guds-

tjänsten. Du vet vad jag menar. Hur man än försöker undvika det, dyker frågan upp: »Vad i all världen har han nu för sig?« Det är förödande för andakten. Man kan faktiskt förstå den man som sade: »Jag önskar de skulle komma ihåg att Jesu uppfordran till Petrus var »Var en herde för mina får«, inte »Gör experiment med mina råttor«, eller »Lär mina uppträdande hundar några nya konststycken.«

Alltså mynnar faktiskt hela min liturgiska inställning ut i en bön om kontinuitet och enhetlighet. Jag kan nöja mig med nästan vilket slags gudstjänstordning som helst, bara man håller fast vid den. Men om mönstret förrycks just när jag börjat känna mig hemma med det, då kan jag aldrig göra några framsteg i min andakt. Man ger mig ingen möjlighet att förvärva en uppövad vana.

Det kan mycket väl hända att en del variationer, som förefaller mig vara en fråga om smak, i själva verket innebär allvarliga läroskillnader. Men inte alla, väl? Om allvarliga läroskillnader vore lika talrika som variationerna i utövningen, då måste vi dra slutsatsen att något sådant som Anglikanska kyrkan inte existerar. Men den liturgiska klåfingrigheten är faktiskt inte bara ett anglikanskt fenomen; jag har hört katoliker klaga över den också.

Och det för mig tillbaka till utgångspunkten. Vad vi lekmän har att göra är helt enkelt att hålla ut och göra det bästa av situationen. Varje tendens till att fanatiskt gynna ett slags gudstjänst kan snarast betraktas som en frestelse. Partisk kyrksamhet är min *bête noire*.² Och om vi undviker den, fyller vi kanske inte då en nyttig funktion? Herdarna drar bort, »var och en sin väg«, och försvinner åt olika håll vid horisonten. Om fåren

tåligt skockar sig samman och fortsätter att bräka, kanske de slutligen kan kalla herdarna tillbaka? (Har inte menige man snarare än generalerna ibland vunnit Englands segrar?)

Då det gäller gudstjänstens vokabulär – liturgin i snävare bemärkelse – blir frågeställningen en annan. Om man har en talspråksliturgi måste det vara en föränderlig liturgi; annars blir det talspråk endast till namnet. Idealet »tidlös engelska« är rent nonsens. Inget levande språk kan vara tidlöst. Man kan lika gärna tala om en flod utan vågor.

Om det vore möjligt tror jag det skulle vara bäst om nödvändiga förändringar skedde gradvis och (för de flesta) omärkligt – lite här och lite där, ett föråldrat ord ersatt inom ett århundrade – som den gradvisa förändringen av stavningen i Shakespeare-upplagorna under årens lopp. Som det nu är måste vi förlika oss med en ny bönbok,³ om vi nu också kan få makthavarna att förlika sig med den.

Om vi hade möjlighet att ge dess författare ett råd – tack och lov att jag inte har det – vad skulle du då råda dem till? Mitt råd kunde knappast bli något annat än en föga givande varning: »Var försiktiga! Det är lätt att knäcka ägg utan att det blir omelett av det.«

Redan nu är vår liturgi en av de få återstående enande faktorerna i vår så sorgligt splittrade kyrka. Nyttan av en revision måste vara mycket stor och mycket övertygande, innan vi förkastar den gamla liturgin. Kan du föreställa dig någon ny bönbok som inte skulle så split?

De flesta som är angelägna om en revision tycks önska den av två skäl; man vill modernisera språket för att det skall bli mer förstäeligt, och man vill ha läromässiga förbättringar. Bör

de två operationerna – båda smärtsamma och farliga – utföras samtidigt? Kommer patienten att överleva?

Vilka är de lärosatser man enats om att införa i den nya boken, och hur länge kommer enigheten om dem att räcka? Jag frågar med en viss bävan, ty härom dagen läste jag något av en man som tydligen ville att allt i den gamla bönboken som inte överensstämde med Freuds läror skulle uteslutas. Vilka tillgodoser vi då vi reviderar språket? En präst på landet jag känner frågade kyrkvaktmästaren hur han uppfattade orden *utan åtskillnad* i frasen »redbart och utan åtskillnad skipa rättvisa«. Mannen svarade: »Det betyder att inte göra skillnad på person.« »Och vad skulle det betyda om jag sade *opartiskt*?« frågade pastorn. »Vet inte. Har aldrig hört det ordet«, sade vaktmästaren. Här har vi alltså en förändring som skulle förtydliga. Men det gör den inte, vare sig för den bildade som redan vet vad *utan åtskillnad* betyder, eller för den helt obeläste, som inte förstår ordet *opartisk*. Det är till hjälp bara för ett mitenskikt som kanske inte ens är i majoritet i församlingen. Låt oss hoppas att de som skall revidera bönboken förbereder sig för arbetet genom ett grundligt studium av folkspråket sådant det faktiskt är, inte som vi (*a priori*)⁴ tror det vara.

Och hur är det med uttryck som är ålderdomliga men inte obegripliga? (»Upplyft era hjärtan.«) Jag har märkt att människor reagerar mycket olika inför arkaismer. De har en negativ verkan på somliga, gör det sagda överkligt. Andra, som inte nödvändigtvis behöver vara mer skolade, finner arkaismerna mycket högstämnda och anser dem vara en verklig hjälp till andakt. Vi kan inte tillfredsställa båda grupperna.

Jag vet att förändringar måste ske. Men är detta rätta ögon-

blicket? Jag kan tänka mig två tecken på rätt tidpunkt. Det ena skulle vara en enighet bland oss som gav församlingen – inte någon för tillfället populär grupp – möjlighet att samstämmigt tala genom det nya. Det andra tecknet skulle vara att någonstans i kyrkan en särskilt stor litterär begåvning gjorde sig gällande, en sådan som skulle behövas för att formulera bra böner. Prosan bör vara mycket god om den skall tåla ständig högläsning. Cranmer hade kanske sina svagheter som teolog, men som stilist kan han framgångsrikt tävla med alla modernisterna och många av sina föregångare. För ögonblicket ser jag inget av dessa båda tecken.

Ändå vill vi alla bättra på ordalydelsen. Också jag skulle gärna se att orden »Må ock edert ljus lysa inför människorna« ströks ur offertoriet. Det låter i det sammanhanget som en uppmaning att ge allmosor så att andra människor kan se det.

Jag hade tänkt att vidareutveckla vad du säger om Rose Macaulays brev, men det får vänta till nästa gång.